

forskningen som nämnt ved sit fravær – en arrogant intellektuel holdning til sport har i mange år været dominerende i kønsforskningsmiljøet, i litteraturforskningen og medieforskningen, ligesom en ignorant holdning til køn og feminisme i mange år dominerede idrætsforskningen – i modsætning til “de lande vi normalt sammenligner os med”.

Derfor tillader jeg mig at omtale Bandys og Dardens samling af sportslitteratur i en lidt større forskningsmæssig sammenhæng: Til orientering og inspiration kan jeg varmt anbefale antologien til forskere, som beskæftiger sig med kulturforskning, sprog- og litteraturforskning, forskning i historie, græsk, latin, arkæologi, medieforskning, kønsforskning og ikke mindst idrætsforskning – for på den måde at synliggøre et uopdyrket forskningsfelt i Danmark og måske inspirere til nye danske publikationer.

*Alice Riis Bach, cand.mag.,
freelancejournalist*

MAN, MASKULINITET OCH IDROTT

Jim McKay, Michael A. Messner & Don Sabo (Eds.), Masculinities, Gender Relations and Sport, Sage Publications, 2000, 330 sider, 295 SEK.

I en svensk doktorsavhandling i pedagogik från 1989 konstaterade idrottspedagogen Eva Olofsson att “idrotten är skapad av och för män” (Olofsson 1989), men vad denna

koppling mellan män och idrott innebar och hur den skulle tolkas diskuterades sällan före 1990-talet. 1990 publicerades den banbrytande antologin *Sport, Men and the Gender Order*, en bok som under 1990-talet kom att sätta stor prägel på den samhällsvetenskapliga forskningen om män och idrott. Tio år senare utkom ännu en antologi på samma tema: *Masculinities, Gender Relations, and Sport*.

I sin programförklaring fastställer redaktörerna, Jim McKay, Michael Messner och Don Sabo, att antologins analytiska fokus syftar till att undvika att låsa fast beskrivningen av idrott i en traditionell syn på män och manlighet, utan att göra det möjligt att också se mäns motstånd mot heterosexistiska strukturer. Redaktörerna förespråkar vidare ett samarbete mellan manliga och kvinnliga feministiska forskare. Syftet med boken är flerfaldigt (de olika syftena framträder med varierande tydlighet i de femton kapitlen):

Ett syfte är att beskriva och problematisera idrotten utifrån feministiska utgångspunkter

Ett syfte är att problematisera könsteoretiska problem med exempel från idrotten.

Ett syfte är att diskutera idrottspolitiska ställningstaganden med feministiska utgångspunkter.

Bokens femton kapitel är disponerade i tre delar, där varje del kretsar kring ett övergripande problem: 1) konstruktionen av hegemonisk maskulinitet i idrottens “vardagliga sammanhang”; 2) mäns våld och idrott; och 3) utmaningar av idrottens

könsordning. Det finns här ingen möjlighet att kommentera alla kapitel, utan jag riktar in mig på de i mitt tycke mest spännande, konstruktiva och utmanande artiklarna.

KONSTRUKTIONEN AV MASKULINITET I IDROTTENS ‘VARDAGLIGA SAMMANHANG’

Idrotten har ofta beskrivits som mycket tävlingsinriktad och idrottens kritiker har gärna lyft fram dess avigsidor, i synnerhet inom elitidrotten. Därigenom har man ofta missat att diskutera och förstå idrottens lockelse för tusentals människor – såväl kvinnor som män. På så vis har man negligerat idrottens roll i ett vidare sammanhang, till exempel dess roll i barns identitetsskapande. I artikeln “Wrestling With Gender” visar Cynthia Hasbrook och Othello Harris att fysisk aktivitet och idrott verkar vara betydelsefullt i små barns, i synnerhet pojkar, identitetsskapande. I idrottsliknande lekar övar sig många pojkar (och en del flickor) i fysiskt krävande och aggressiva samt tävlingsinriktade beteenden på skolgården. Författarna hävdar att fysisk aggression är vanligt bland socialt utsatta pojkar, inte minst bland svarta pojkar, men att det av lärare och andra vuxna oftast uppfattas som något ‘naturligt’. Studien antyder att socialt utsatta pojkar/mäns aggressiva beteenden bär upp en social ordning där andra, mindre aggressiva och socialt mer privilegierade män gynnas.

En teoretiskt sett spännande artikel är Shari Lee Dworkin

och Faye Linda Wachs' artikel "The Morality/Manhood Paradox". Med tre exempel, Magic Johnson (basket), Greg Louganis (simhopp) och Tommy Morrison (boxning), visar Dworkin och Wachs hur massmedia gestaltar HIV-smittade idrottsmän i förhållande till deras sociala status och sexuella läggning. "[A]fter I arrived in LA, in 1979," ska Johnson ha sagt, "I did my best to accommodate as many women as I could – most of them through unprotected sex" (s. 53). Vid något av dessa tillfällen smittades han med HIV, men skulden lades inte på Johnson utan istället på "aggressive female groupies" (s. 55). Johnsons promiskuitet beskrevs som 'naturlig'. "[T]he media coverage of Johnson privileged and protected virile male heterosexuality in sport" (s. 55). I fallet Louganis var tongångarna helt andra. Eftersom Louganis är öppet homosexuell uppfattades HIV-smittan som mer eller mindre förväntad: "This works to perpetuate the historic assumption that gay bodies are inherently diseased and immoral" (s. 57f). För Tommy Morrison, slutligen, bidrog ett problemfyllt förflutet till att han, enligt medierna, "fick skylla sig själv", även om skulden även i detta fall lades på alla kvinnor som Morrison "inte kunde motstå" (s. 56). Inget sades i rapporteringen om den risk Morrison utsatte andra för genom sitt promiskuösa leverne. Kvinnor är, för att sammanfatta, "framed as aggressive groupies who are responsible for tempting men, whereas men are framed

as doing what 'any normal' man would have done" (s. 56), och "gay men and 'promiscuous' women are viewed as the virulent agents or problematic vehicle for transmission [av HIV-viruset; min anm.]" (s. 58).

MÄNS VÅLD OCH IDROTT

Relationen mellan män, våld och idrott avhandlas i kapitel sex. Det handlar om flera olika typer av våld: våld mot andra idrottare som en yttring av sportens karaktär (t ex i boxning); regelvidrigt våld mot andra idrottare (vilket kanske är det man spontant oftast tänker på); våld mot sig själv (överträning, utmattning osv); idrottsmäns våld mot andra män och kvinnor utanför idrottsarenan (blask *gang rapes*). I artikeln "Be a Buddy to Your Buddy" belyser Laurence de Garis motionsboxning. I denna artikel framträder några teoretiska problem tydligt: Utgör maskulinitet och femininitet två ytterligheter i en och samma dikotomi? Vilken är relationen mellan maskulinitet och män? Är sådant som gemenskap, intimitet och sårbarhet definitionsmässigt något feminint och därigenom 'omanligt'? Artikeln ger nya och spännande vinklingar på boxning, en verksamhet som allmänt uppfattas som hypermaskulin. När man 'sparrar' mot varandra (träningsboxar) gäller det att veta var gränserna går för vad som är ohälsosamt för sparringpartnern.

Över huvud taget har idrottsskador i alltför liten utsträckning problematiserats i förhållande till manligt identi-

tetsskapande. Det menar i varje fall Kevin Young och Philip White i "Researching Sports Injuries". Idrott kan vara hälsovådligt och dyrt och de allvarligaste skadorna förekommer inom manlig idrott – därför är det enligt författarna rimligt att tala om idrottsskador som ett manlighetsproblem. Hälsa är på ett övergripande plan förknippat med kvinnlighet, inte med manlighet. Detta får konsekvenser för hur idrott utövas och för hur man ser på skador och smärta inom idrotten. Våldsamt idrott och hård träning fungerar, nu som förr, till att skapa bilden av 'mannen' som icke-fjollig (*sissy*) (s. 123).

Den sista typen av våld, idrottsmäns våld mot andra män och kvinnor utanför idrottsarenan, belyses i artikeln "Athletic Affiliation and Violence Against Women" av Todd Crossett. Peggy Sanday tes att våldtäkter är vanligare i samhällen som har hög tolerans för våld i allmänhet bildar utgångspunkt för studien, liksom tidigare nordamerikanska studier som gör gällande att idrotten hyser en *rape culture*. Crossetts studier styrker dock inte detta. Crossett påpekar att det finns en stor variation i sättet att förhålla sig till våld inom idrotten – idrotten är inte homogen.

UTMANINGAR AV IDROTTENS KÖNSORDNING

I den tredje och sista delen av boken berörs olika typer av utmaningar och överskridanden, såväl teoretiska som idrottsliga. I "Concepts of Masculinity

and Gender Transgressions in Sport Among Adolescent Boys” görs ett försök att undersöka “the links and the contradictions between conceptions of masculinity and expressed judgments of men’s transgressions of the gender order” (s. 196). Suzanne Lamberge och Albert Mathieu bad 174 manliga studenter att i essäform beskriva a) en maskulin person, b) en feminin person, c) en man som sysslar med en feminin idrott och d) en kvinna som sysslar med en maskulin idrott. Resultaten visade att såväl föreställningar som reproducerar hegemonisk maskulinitet som föreställningar som utmanar den rådande könsordningen förekom bland studenterna. Män som överskrider traditionella gränser sågs som mer utmanande än kvinnor. En svaghet i tillvägagångssättet är emellertid, som jag ser det, att forskarna utgår från manlighet/maskulinitet – kvinnlighet/femininitet längs en endimensionell axel, vilket möjligen verkar begränsande för studenternas möjligheter att formulera sig öppet i frågan om relationen mellan kön och idrott.

Den avslutande delen är för övrigt den i mitt tycke mest spännande delen och detta har antagligen att göra med att fokus här uttryckligen är riktat mot att överskrida det befintliga. I “Homosexuality in Sport”, av Brian Pronger, en av pionjärerna när det gäller forskning om homosexuella villkor inom idrotten, beskrivs villkoren för homosexuella idrottare samtidigt som Pronger också diskuterar om

målet med idrottskritisk forskning är att lägga idrotten tillrätta eller förändra idrotten på ett mer grundläggande plan. Trots stora förändringar i samhället i övrigt under de senaste tjugo åren, verkar det inte ha hänt så mycket inom idrotten: “I am aware of no scholarly research that shows mainstream sport to be a significantly welcome environment for sexual minorities” (s. 224). Det är vidare mycket få homosexuella idrottare som valt att ‘komma ut’. Pronger menar att gayrörelsen valt att inte arbeta med att utmana den rådande idrotten, utan nöjt sig med att göra det möjligt för homosexuella att idrotta utan att diskrimineras: “it seems that the whole point of gay community sports is to show the world and gay people themselves that they are part of the mainstream and offer no challenge to the construction of desire in hierarchical, capitalist, patriarchal culture.” (s. 239)

David Rowe, Jim McKay och Toby Miller belyser, i “Panic Sport and the Racialized Masculine Body”, vad som karakteriserar gestaltningen av svarta idrottare i amerikansk media. Författarna menar att när svarta manliga idrottsstjärnor “screw up”, antyds det i medierna att problemen har med just idrottsmäns rastillhörighet att göra, på ett sätt som inte verkar gälla för vita idrottare. När friidrottaren Ben Johnson 1988 avslöjades som dopad, visade det sig att han också behandlades för gonorré, vilket orsakade “a sexual and racial anxiety” (s. 252). I vissa fall är logiken

emellertid omvänd, speciellt när kvinnor är inblandade i “affärerna”, som t ex när boxaren Mike Tyson anklagades för våldtäkt. Journalister och t o m jurister hävdade att det inte var våldtäkt, det var groupiens eget fel: “it is Washington (våldtäktsoffret), not Tyson, who is positioned as guilty and aggressive” (s. 257). När Tyson senare bet av en bit av örat på en av sina motståndare i boxningsringen blev det däremot andra tongångar. Tyson gestaltades då som en “man-beast-machine” (s. 258).

AVSLUTNING

Det finns en del godbitar i *Masculinities, Gender Relations, and Sport*, men antagligen kommer den inte att få samma stora genomslagskraft som sin föregångare *Sport, Men and the Gender Order*. Skälen är flera. Som jag ser det verkar ganska lite ha hänt, såväl i gestaltningen av idrotten som i den teoretiska utvecklingen i nordamerikansk forskning om män, maskulinitet och idrott under de tio år som förflöt mellan de båda volymerna. I tillägg är det amerikanska idrottsliga sammanhanget ibland väldigt svårt att förstå för personer med rötter i den nordiska idrottskulturen – folkrörelseidrotten. I Nordamerika är idrotten nästan helt knuten till skolor, medan den i Norden är knuten till föreningar. I kapitlet om mäns våld och idrott saknas också en problematik som är vanlig i Norden och Europa, men inte i Nordamerika, nämligen våld bland idrottsanhängare (huliganism).

Den, i mina ögon, ojämna kvalitén på kapitlen gör också att *Masculinities, Gender Relations, and Sport* känns onödigt lång och att ett större utrymme skulle kunna ha lagts på vissa mer snävt utvalda problemråden. Slutligen är det endast undantagsvis som författarna, enligt min uppfattning, lyckas med uppsåtet att undvika att låsa fast beskrivningen av mäns idrottande i en traditionell syn på män och manlighet.

*Håkan Larsson, fil.dr. i pedagogik, universitetslektor
Läraryhögskolan i Stockholm*

WATCH OUT!

Terry Castle: Boss Ladies, Watch Out! Essays on Women, Sex, and Writing. New York og London: Routledge, 2002. 309 sider. Pris: kr. 282,00.

Boss Ladies, Watch Out! Essays on Women, Sex, and Writing er en samling af den feministiske litteraturhistoriker Terry Castles seneste essays og anmeldelser. Som forfatter til bl.a. *The Apparitional Lesbian: Female Homosexuality and Modern Culture* (1993) og *The Female Thermometer: Eighteenth-Century English Culture and the Invention of the Uncanny* (1995) har Castle slået sit navn fast som en af tidens mest betydningsfulde, samt kontroversielle, forskere i britisk litteratur gennem sine ofte provokerende og tankevækkende læsninger, der hovedsageligt fokuserer på spørgsmål om køn og seksualitet. Også

dette værk afspejler Castles ekspertise inden for netop disse områder. Det er især forfattere, eller andre offentlige figurer, som på den ene eller anden måde problematiserer køns- og seksualitetskonventionerne, som interesserer Castle, og hendes tekster afspejler denne præference ved at debattere så forskellige skikkelser som Jane Austen, Casanova, Cole Porter, Gertrude Stein og Sappho.

Bogen er opdelt i to sektioner, hvoraf første afdeling består af en række akademiske essays, som især fokuserer på 1700-tallets britiske litteratur, mens anden afdeling består af en række anmeldelser, der byder på en mere blandet tematik. Bogens tekster er kun løst forbundet ved et fælles fokus på undertitlens temaer om kvinder, køn og forfatterskab, og er ikke i overvældende grad kendetegnet ved en gennemgående argumentation, som kan siges at være karakteristisk for bogen. Dette betyder dog ikke, at bogen er decideret ufokuseret eller mangler en overordnet struktur, men afspejler nærmere forfatterens bredde og ekspertise som litteraturkritiker. I sin lettilgængelige og stærkt personlige stil, herligt fri for unødige akademisk jargon, skriver Castle med smittende entusiasme om sine emner i tekster, der udmærket kan læses hver for sig, men som vinder ved at blive læst i sammenhæng.

Om end de forskellige tekster i *Boss Ladies, Watch Out!* kun løst er forbundet med hinanden, har samlingen givet Castle anledning til at spekulere

over den kvindelige kritikers rolle og funktion, især i konfrontationen med kvindelige geni-skikkelser; de såkaldte 'Boss Ladies' refereret til i titlen. Castle beskriver dette forhold som et ofte konfliktfuldt møde, der konfronterer den kvindelige anmelder med det problematiske dilemma om, hvordan man som kvinde forholder sig til andre kvinders intelligens og præstationer på en nuanceret og kritisk måde. Castle hævder, at kvinder ofte finder styrke i at angribe andre kvinders svagheder, hvilket især kommer til udtryk i form af hvad hun kalder den kvindelige kritikers selektive kvindehad. Selvkritisk og med ironisk distance til sin egen rolle som kvindelig kritiker implicerer Castle sig selv i denne form for selektivt kvindehad, selvom det dog oftest ikke er en udpræget form for misogyni, vi støder på i Castles tekster, men nærmere en gennemgående sympati for og hyldest til de kvindelige genier, som er under diskussion.

Castle beviser sin egen styrke og ekspertise som både litteraturhistoriker og anmelder i løbet af bogens meget varierede tekster. Hendes læsninger af 1700-tallets britiske kvindelitteratur i bogens mere akademiske essays, er særligt overbevisende og nuancerede. Teksterne har et udpræget feministisk fokus, og giver historisk indblik i kvindens begyndende udvikling som forfatter og kritiker i det 18. århundrede. Jane Austen er en særligt central figur i Castles essays, og bliver i disse hyltet som en progressiv og genial forfatter, som satte datidens kvindebillede under kri-